

Lühendite ja paragrahvimärgi käänamine õigustekstides

Helika Mäekivi

Eesti Keeletoimetajate Liidu juhatuse esimees

Eri tekstides on vahel vaja viidata õigusaktide, lepingute või muude juriidiliste dokumentide sätetele. Kui viiteid on palju, kasutatakse sageli lühendeid, mille käändest võib sõltuda ka teksti arusaadavus. Allolevas artiklis vaadeldakse keeleteoimetaja pilguga õigusteksti üksuste ja õigusaktide nimetuste lühendite käänamisega seotud seiku tarbetekstides, sh kohtuotsustes. Näidete allikateks on Riigi Teatajas olevad Riigikohtu lahendid¹, Euroopa Liidu kohtupraktika andmebaas Infocuria², internet ja isiklik näitevaramu.

1. ÜLDREEGLID

1.1. Õigusakti üksusi tähistavate märkide ja lühendite käänamine

Teatavasti on Eesti seaduse suurim üksus tavaliselt osa, siis tuleb peatükk, jagu, mõnikord ka jaotis ja alljaotis. Kogu seadus on jagatud paragrahvideks, millel on lõiked ja tihti ka punktid. Seadus võib alata ka preambuliga.³ Euroopa Liidu õigusaktis on võrreldes Eesti seadusega teistsugune hierarhia: kui suurim üksus on meie seadustega sarnaselt osa, siis edasi tuleb jaotis, peatükk, jagu ja mõnes õigusdokumendis ka punkt. Õigusakt on jagatud preambuliks, mis koosneb volitustest ja põhjendustest, ning regulatiivosaks, mis jagab õigusakti artikliteks ja lõigeteks, tihti ka lõikudeks, punktideks, alapunktideks ja varem ka taaneteks.⁴

Eesti seadusetekstis ei lühendata üksuste nimetusi peale *paragrahvi*, mille asemel kasutatakse enamasti paragrahvimärki §⁵⁶. Ka Euroopa Liidu õigusaktides ei ole tavaks üksuste nimetusi lühendada. Ent lühendite kasutamine on üsna tavapärane kohtulahendites ja teistes kohtutekstides, haldusaktides, ametnikult kodanikule saadetavates kirjades ja muudes dokumentides, kus õigusaktide sätetele tuleb viidata.

Üldreegli kohaselt tuleb paragrahvimärgile ja väiketähtlühendile lisada sidekiipsu abil käändelõpp enamasti alates ainsuse sisseütlevast. Kui sõna osastava käände lõpus on *t*-täht, on võimalik seda ka lühendis näidata, nt *lg-t* ja *art-t*.⁷

Veaohalikud kohad

Õigusaktide üksuste lühendite kirjepilti kohendab keeleteoimetaja sagedamini järgmisel viiel juhul.

¹ [Riigi Teataja kohtulahendite liigitus](#).

² [Infocuria kohtuasjade loetelu](#).

³ [Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja](#) §-d 22–26.

⁴ Institutsioonidevaheline stiiljuhend, p 2 „[Õigusakti ülesehitus](#)“ ja p 2.7 „[Õigusakti jaotised](#)“.

⁵ Juhud, mil *paragrahv* tuleb seaduseelnõus sõnaga kirjutada, on sätestatud [hea õigusloome ja normitehnika eeskirja](#) § 19 lg-s 2.

⁶ Silma jäi asjaolu, et kui alates 1999. aasta ÕSist on eesti õigekeelsusallikates nimetatud sümbolit § paragrahvimärgiks, siis hea õigusloome ja normitehnika eeskirjas on kasutusel sõna *paragrahvitähis*. Siin artiklis on ühtsuse huvides kasutatud läbivalt sõna *paragrahvimärk*.

⁷ EKI teatmik. [Lühendamise](#).

Sageli unustatakse lisada paragrahvimärgile või lühendile käändelõpp lausetes, kus ümbritsevad sõnad seda nõuaksid.

- *tulenevalt seaduse § 8 > §-st 8*
- *nagu on sätestatud lg 5 > lg-s 5*
- *on kooskõlas p 14 > p-ga 14*
- *art 23 põhinev väide > art-l 23*
- *vastavalt 7. ptk > 7. ptk-le*

Mõnikord on aga paragrahvimärgi või lühendi järele sattunud omastavat või osastavat käänat näitav tarbetu tüvevokaal.

- *Rikutud on §-i 4 > § 4*
- *Lg-e 16 kohaselt > Lg 16 kohaselt*
- *lepingu p-i 3 parandus > lepingu p 3 parandus*

Meeles tuleks pidada, et paragrahvimärgi või üksuselühendi ja sellele järgneva numbri vahel on tühik.

- *§50 esitatud nõue > §-s 50*
- *Seda õigust reguleerib p6.2 > p 6.2*

Sidekriipsu asemel võib kohata käänamisel ülakoma, millel on aga eesti ortograafias teised ülesanded.

- *§'s 106 sätestatu > §-s 106*
- *lg'e 1 kohaselt > lg 1 kohaselt*

Kui viitamisel on kõrvuti mitu sama üksuse sätet, tuleb õigusakti üksuse lühendis näidata ka mitmust. Mõnikord on seda väljendatud topeltnärgi või -lühendiga. Reegli järgi tuleb sellise topeldamise asemel lisada lühendile peale käände ka mitmuse tunnus⁸.

- *Muutunud on lepingu pp 6.2.1.1. ja 6.2.1.2 > p-d 6.2.1.1. ja 6.2.1.2*
- *See kohustus on sätestatud §§ 8–12 > §-des 8–12*

1.2. Õigusaktide nimetuste lühendite käänamine

Suurtähtlühendite käänamisel tuleb lisada nende järele kas sidekriipsuga või sidekriipsuta käändelõpp. Kui lühendi lõputäht nõuab, näidatakse omastavat ja osastavat käänat tüvevokaaliga: *OÜ-ga ~ OÜga, USA-s ~ USAs, KMKR-i ~ KMKRi*.⁹ Varem oli tüvevokaali lisamine selguse huvides soovituslik, kuid 2019. aastal fikseeris keeleteoimkond selle reeglina õigekeelsuskäsiraamatus.

Kohtuotsustes ja muudes viiterohketes õigustekstides on tavaks kirjutada õigusakti nimetus selle esmakordsel kasutamisel pikalt välja ja selle järele panna sulgudes edaspidi kasutatav lühend: *Nagu on sätestatud riigilõivuseaduses (RLS), ...* Üldjuhul järgitakse käänamisel sel juhul suurtähtlühendite üldreeglit (*RLS-is*).

⁸ EKI teatmik. [Muid märke](#).

⁹ EKI teatmik. [Lühendamise](#).

1.3. Veaohtlikud kohad

Peamiselt torkab silma kaks kirjutusviisi, mis vajavad keeleteoimetaja kätt.

Vahel jääb lühendile tüvevokaal lisamata.

- *TLS ülesanne on sätestada miinimumtingimused* > **TLS-i** ~ **TLSi**
- *HKMS-s ette nähtud edasikaebevõimalus* > **HKMS-is** ~ **HKMSis**
- *ELTL-st tulenev riigiabi* > **ELTL-ist** ~ **ELTList** tulenev riigiabi

Nagu väiketähtlühendite puhul, käänatakse mõnikord ka suurtähtlühendit sidekriipsu asemel ülakomaga, mis ei ole reeglina kooskõlas.

- *Tühistamise alused on sätestatud KrMS's* > **KrMS-is** ~ **KrMSis**
- *Nõude tähtaeg on TsÜS'i kohaselt aegunud* > **TsÜS-i** ~ **TsÜSi**

2. ERAND

Punktides 1 ja 2 sai õigusaktide üksuste ja nimetuste käänamist eraldi vaadeldud, kuid tegelikult kasutatakse üksusi enamasti koos õigusakti nimetuse või selle lühendiga. Sealjuures võib eeskätt kohtuotsustes ja muudes arvukalt seaduseviiteid sisaldavates tekstides märgata üldreeglist kõrvale kalduvat käänamistava. Nimelt on nii Eesti kui ka Euroopa Liidu kohtuotsustes kombeks jätta õigusakti lühend käänamata juhul, kui õigusakti lühendit kasutatakse koos sätetega.

- *Korteriomandile seatud õigused võivad jääda püsima ka TMS § 159 järgi.*
- *Korraldus ei vasta HMS § 54 lg-s 1 sätestatud nõuetele.*
- *AvTS § 38 lg 4 näeb ette siiski võimaluse kalduda kõrvale AvTS § 35 lg 1 p-s 1 sätestatud juurdepääsupiirangust.*
- *LasteKS §-s 20 sätestati lapsega töötava isikuna töötamise piirangud.*
- *Komisjon esitas ELTL artikli 258 ja artikli 260 lõike 3 alusel Euroopa Kohtusse käesolevas asjas hagi 27. septembril 2017.*

Üldtarbetekstides võib siiski kohata õigusakti lühendi käänamist ka juhul, kui sellele lisanduvad sätted.

- *Kuigi VÕS-i § 5 sätestab üldise dispositiivsuse eelduse, võib dispositiivsus teatud juhtudel olla välistatud või piiratud.*
- *Töenäosus, et keegi võiks vastutada KarS-i § 151 lg-s 2 sätestatud kuriteo eest, on kaduvväike.*
- *PäästeS-i § 131 lõikes 2 sätestatud ülesande täitmisel on kokkupuude*
- *isikuandmete töötlemisega väiksem.*
- *Eespool nimetatud juhtudel on Teie isikuandmete töötlemine vajalik Telia õigustatud huvi eesmärgil kooskõlas GDPR-i artikli 6 lõike 1 punktiga f.*

Veaohtlikud kohad

Kui tekstis viidatakse nii õigusaktile kui ka selle üksustele, tuleb silmas pidada veel mõnda asjaolu.

Üksuste järjestikusel loetlemisel lisandub kirjutades käändelõpp alates ainsuse sisseütlevast ainult viimasele lühendile.

- *Ametnikul on kohustus keelduda korralduse täitmisest kooskõlas ATS § 54 lg-ga 1 p-ga 1 > ATS § 54 lg 1 p-ga 1*
- *KorS §-s 16¹ lg-s 1 p-s 2 sätestatud tegevust on valesti tõlgendatud > KorS § 16¹ lg 1 p-s 2*

Järjestikusel viitamisel sama taseme üksustele ei ole tarvis neid korrata.

- *Juhindudes KrMS § 337 lg 1 p-st 1 ja p-st-2; §-st 342 ja §-dest 344–345 jätab kohtukolleegium maakohtu otsuse sisuliselt muutmata > § 337 lg 1 p-dest 1 ja 2 ning §-dest 342 ja 344–345*
- *Nende õiguste teostamisel tuleb järgida IKÜM-i art-t 13, art-t 14 ja art-t 16 > art-id [loe: artikleid] 13, 14 ja 16*

3. Kokkuvõte

Õigustekstidele viitamisel tuleks võtta arvesse, et

- paragrahvimärki ja väiketähtlühendeid tuleb eesti keele reeglite kohaselt käänta ilma tüvevokaalita, kuid muude käändelõppudega, mida nõuab lause konstruktsioon, ja vajaduse korral mitmuse tunnusega;
- õigusaktide lühendeid kääntatakse käändelõpu ja vajaduse korral tüvevokaali abil, eriti kui nad esitatakse eraldiseisvalt. Koos sätetega on eeskätt kohtuotsustes levinud komme jätta õigusakti lühend käänamata, kuid soovi korral võib seda teha;
- käändelõppu vajab üksnes viimane üksuselühend;
- kui sama taseme üksuse lühendid on kõrvuti, ei ole neid otstarbekas korrata.